

Qədim diyar tarixi turizm məkanıdır

Son dövrlərdə turizm sənayesinin inkişaf etdirildiyi ölkələrdə diqqət yetirilən sahələrdən biri də tarixi məkan və abidələrin turist marşrutlarına daxil edilməsidir.

Bu sahədə atılan addımların nəticəsidir ki, artıq bir sıra dünya ölkələrində beynəlxalq tarixi turizm konfransları təşkil olunur, turizmin inkişafında bu sahənin töhfəsi və çəkisi durmadan artır. Naxçıvan Muxtar Respublikası da bu turizm sahəsinin inkişaf etdirilməsi üçün mühüm potensiala malikdir. Naxçıvanın qədim yaşayış məskəni kimi minilliklərə gedib çıxan tarixinin turistlər üçün maraqlı obyekt və abidələrinə hər qarışında rast gəlmək olar. Aparılan arxeoloji təhlillər də bu qədim Azərbaycan diyarının zəngin tarixə və mədəniyyətə malik olmasını sübut edir.

Qədim diyarda tarixi turizmin önəmli sahəsi sayılan arxeoloji tədqiqatların mühüm inkişaf yolu keçməsinə bildiren AMEA Naxçıvan Bölməsi Tarix, Etnoqrafiya və Arxeologiya İnstitutunun əməkdaşı, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Toğrul Xəlilov qəzetimizə müsahibəsində bildirdi:

–Turizm mütəxəssislərinə görə, insanlarda arxeoloji abidələrə maraqlı tədqiqat olunduğu yerlərdə daha cəlbedici və maraqlı görünür. Arxeoloji turizm isə mədəni turizmin daxilində yer alan və insanların qədim dövrə, keçmişə marağından doğan istəklər əsasında formalaşan turizm növüdür. Əsas məqsəd arxeoloji qazıntılar zamanı tapılan mədəniyyət abidələrinin aşkar edildiyi ərazidə nümayiş etdirilməsidir.

Ötən əsrin 30-cu illərində Oğlanqala, Şahtaxtı, Şortəpə abidələrində, 1951–1964-cü illərdə isə I Kültəpə, Sədərək kəndindəki şəhər yerində, 1960–1969-cu illərdə II Kültəpə və digər abidələrdə arxeoloji tədqiqatlar aparılmışdır. Ümummilli lider Heydər Əliyevin ölkəmizə rəhbərliyinin hətriki dövründə digər sahələr kimi

Azərbaycanda, eləcə də muxtar respublikada tarixi və memarlıq abidələrinin, xüsusilə arxeoloji araşdırmaların tədqiqinə daha diqqətlə yanaşılmışdır. 1981-ci ilin sentyabr ayında ulu öndərin təşəbbüsü ilə “Azərbaycan SSR-də memarlıq və arxeoloji abidələrin qorunması, bərpası və istifadəsinin yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında” Qərar qəbul edilmişdir.

Bu sənədin arxeologiya və etnoqrafiya elmlərinin inkişafında mühüm əhəmiyyəti olmuş, muxtar respublikamızın Qazma, Xaraba Gilan, Sumbatan, Haqqıxlıq, Şahtaxtı, Ovçular təpəsi, Xələc, Ərəbyengicə, Qızılburun, Damlama, Sarıdərə, I Maxta və digər abidələrində arxeoloji tədqiqatlar aparılmışdır. Müstəqilliyimizin bərpasından sonrakı dövrdə isə bu sahənin inkişafı yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur. 2001–2002-ci illərdə ümummilli lider Heydər Əliyevin tövsiyəsi ilə Naxçıvan–Gəmiqaya ekspedisiyası təşkil edilmiş, yeni qayaüstü təsvirlər və arxeoloji abidələr aşkar edilərək tədqiq olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin imzaladığı “Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutu tərəfindən aparılması nəzərdə tutulan arxeoloji ekspedisiyaların maliyyələşdirilməsi ilə bağlı əlavə tədbirlər haqqında” sərəncamı isə bu sahə ilə məşğul olan tədqiqatçıların qarşısında yeni vəzifələr qoymuşdur. Sərəncamdan sonra sistemli arxeoloji tədqiqatlara başlanılmış, Şahtaxtı, Xaraba Gilan, Ovçular təpəsi, Oğlanqala, I Maxta Kültəpəsi, Ərəbyengicə, Xələc, I Kültəpə, Meydantəpə, Qazma mağarası, Rəsul dərəsi və digər abidələrdə aparılan arxeoloji tədqiqatlar zamanı maddi və

mənəvi mədəniyyətimizlə bağlı maraqlı arxeoloji materiallar, mühüm elmi nəticələr əldə olunmuşdur.

Ovçular təpəsi, Oğlanqala, Duzdağ abidələrindəki arxeoloji qazıntılarda yerli mütəxəssislərlə yanaşı, ABŞ, Almaniya, Macarıstan, İsveç, İtaliya, Suriya, Türkiyə və Fransa arxeoloqları da iştirak etmişlər. Son illərdə isə Azərbaycan–Amerika Birləşmiş Ştatları və Azərbaycan–Fransa arxeoloji ekspedisiyalarının muxtar respublika ərazisində yerləşən Qız qalası yaşayış yeri, Qız qalası nekropolu, Ovçular təpəsi, Duzdağ, I Kültəpədə aparıldığı tədqiqatlar xüsusi əhəmiyyəti ilə seçilir.

AMEA Naxçıvan Bölməsi Tarix, Etnoqrafiya və Arxeologiya İnstitutunun şöbə müdiri, AMEA-nın müxbir üzvü

Vəli Baxşəliyev Cənubi Qafqaz və Yaxın Şərq arxeologiyasında böyük maraqlı doğurmuş Qız qalası yaşayış yerinin və tarixi turizm baxımından önəmini belə açıqladı:

–Son illər bu qədim yaşayış yerinin ətrafında aparılan araşdırmalar zamanı Boyalı qablar mədəniyyətinin Naxçıvanla bağlı olmasına aid yeni faktlar aşkar olunub. Tədqiqatlar zamanı hündəsi ornament və heyvan rəsmləri ilə bəzədilmiş boyalı qabların aşkar olunması Naxçıvanın Boyalı qablar mədəniyyətinin əsas

mərkəzlərindən biri olduğunu, Cənubi Qafqazın, o cümlədən Azərbaycanın digər regionlarına boyalı qabların məhz Naxçıvandan yayıldığını təsdiq edir.

Son illərdə aparılan araşdırmalar nəticəsində məlum olub ki, I Kültəpə yaşayış yeri Cənubi Qafqazın ən qədim Neolit abidəsidir. Bununla yanaşı, aparılan araşdırmalarda Naxçıvanın erkən əkinçilik, Kür–Araz, boyalı qablar, şəhərsalma mədəniyyətlərinin əsas mərkəzlərindən biri olması öz təsdiqini tapır. Bütün bunlar isə muxtar respublikada arxeoloji turizmin inkişaf etdirilməsi üçün çox böyük potensial olduğunu xəbər verir. Belə olan halda, niyə turizmin bu sahəsinin inkişafında maraqlı olmayaq.

Nəzərə alaq ki, arxeoloji turizmin inkişafı digər turizm növlərindən bir sıra xüsusiyyətləri ilə fərqlənir. Birinci onu nəzərə alaq ki, arxeoloji turizm maraqlı olan turistlər, əsasən, intellektual, ziyalı turistlər olur. Belə turistlərin əksəriyyəti gördükləri, tanış olduqları ərazilərlə bağlı öz ölkələrində müəyyən məlumatlar və yaxud materiallar hazırlayıb yaymaqda maraqlı olurlar. Hətta bəzi ölkələrdə arxeologiyaya maraqlı olan müxtəlif peşə sahibləri öz məzuniyyətlərini arxeoloji qazıntı sahələrində keçirməyə üstünlük verirlər.

Bütün bunlar onu göstərir ki, ecnəbi turistlərin Naxçıvanda arxeoloji ərazilərlə, tarixi abidələrlə tanış olması həm də bu qədim diyarımızın təbliği baxımından əvəzolunmaz vasitədir. Necə deyirlər, insanlar tarixi faktları kitabdan oxumaqdansa, onu “yerində görməkdən” daha çox razı qalarlar.

Səhifənin materiallarını “Xalq qəzeti”nin Naxçıvan müxbiri Səbuhi Həsənov hazırlayıb.